

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сутність факторів, що впливають на формування витрат на підприємстві. Надано класифікацію факторів за різними ознаками та визначено їх вплив на результати діяльності вітчизняних підприємств.

Аннотация. Рассмотрена сущность факторов, влияющих на формирование затрат на предприятии. Предоставлена классификация факторов по различным признакам и определено их влияние на результаты деятельности отечественных предприятий.

Annotation. The essence of the factors influencing the costs of the enterprise is studied. Classification factors on various grounds is given and their impact on the performance of domestic enterprises is determined.

Ключові слова: витрати, фактори впливу на витрати, класифікація факторів, конкурентоспроможність, управління.

У процесі аналізу витрат на підприємстві необхідним є визначення факторів, що впливають на їх формування та зміну впродовж виробничого циклу. Це сприятиме виявленню та розгляду можливостей зниження витрат для подальшого підвищення прибутковості підприємства.

Дослідженням проблеми зниження витрат займалися багато науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних. Що стосується питання факторів, які впливають на витрати підприємства і сприяють їх зниженню, то у наукових джерелах відомих науковців таких, як: Бланк І. А., Давидович І. Є., Г. Партин, Ю. Цал-Цалко, Дж. Ріле, Г. Фандель та інших існує низка розбіжностей щодо їх класифікації. Тому це питання потребує подальших ґрунтовних досліджень та уточнень.

Метою статті є подання існуючих класифікацій факторів, які впливають на витрати і надання пропозицій щодо застосування найефективнішої стратегії вибору факторів для вітчизняних підприємств.

У науковій літературі існують різні точки зору стосовно факторів, що впливають на витрати підприємства, які необхідно враховувати при розробці стратегії зниження витрат. Спочатку розглядався лише один фактор – обсяг виготовленої продукції. Але вже у 70-х роках ХХ ст. економісти дійшли висновку, що обсяг виробництва не відповідає на питання про те, що саме визначає величину витрат підприємства [1, с. 781]. У зв'язку з цим відомий вчений Дж. Ріле систематизував і згрупував усі витратоутворюючі фактори на структурні та функціональні (рис. 1) [2].

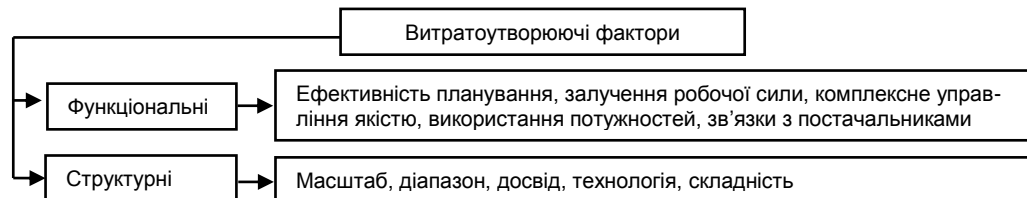

Рис. 1. Витратоутворюючі фактори за теорією Дж. Рілле

Функціональні фактори, пов'язані зі здатністю підприємства успішно функціонувати. Згідно з цією класифікацією для всіх функціональних факторів "більше" завжди означає "краще"

Слід розкрити сутність структурних факторів. Так, масштаб – це обсяг інвестицій, які потрібно вкласти у виробництво, дослідження та розробки продукції; діапазон є ступенем вертикальної інтеграції, що визначає рівень розширення управління підприємством; досвід показує, скільки разів у минулому періоді підприємство успішно здійснювало те, для чого зараз приймається рішення; технологія, яка використовується на кожній стадії ланцюга вартості; і складність визначає широту асортименту виробів чи послуг. Кожен із наведених факторів передбачає вибір, який зробить підприємство з метою зниження витрат [3, с. 162].

Пізніше ще один відомий німецький вчений Г. Фандель поділив усі фактори на виробничі, які мають безпосередній зв'язок з виробництвом, та позавиробничі, що пов'язані з іншими невиробничими сферами діяльності підприємства [4, с. 292–298]. Дана класифікація була вивчена за допомогою роботи [4] та наведена на рис. 2.

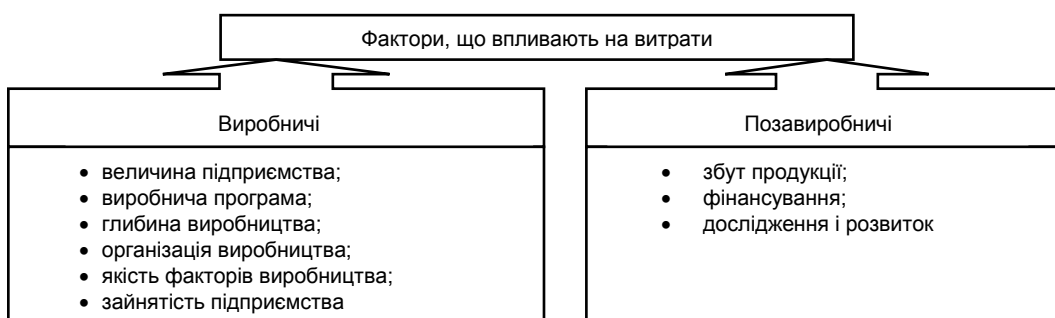

Рис. 2. Фактори, що впливають на витрати підприємства за Г. Фенделем

Проаналізувавши виробничі фактори впливу на витрати можна виявити певний взаємозв'язок і взаємозалежність. Наприклад, зміни величини підприємства, виробничої програми та організації виробництва завжди зумовлюють зміни якості виробничих факторів та їх пропорцій. А кожна зміна рівня витрат спричиняє вплив на якість факторів виробництва, їхні ціни та пропорції в зворотному порядку. Отже, якщо зазначені фактори сфери виробництва не змінюються в часі, то й рівень витрат підприємства залишається незмінним [3, с.162].

Кількість позавиробничих факторів є значно меншою і зводиться: по-перше, до збуту продукції, що виражається у вартості благ, витрачених на реалізацію продукції (робіт, послуг); по-друге, фінансування, що означає співвідношення використання власного та можливість отримання залученого капіталу; по-третє, дослідження і розвиток, що забезпечує підвищення якості продукції, факторів виробництва, вдосконалення методів та принципів виробництва тощо.

Із зазначеного можна стверджувати, що фактори зниження витрат – це такі виробничі, організаційні, технічні, технологічні, природні, фінансово-економічні умови діяльності підприємства, внаслідок яких змінюється рівень, обсяг, структура, динаміка витрат будь-якого суб'єкта господарювання.

Український вчений І. Давидович запропонував таку класифікацію за суб'єктами впливу на витрати, які об'єднує у три групи: загальнодержавні, галузеві та внутрішньовиробничі (рис. 3) [1].

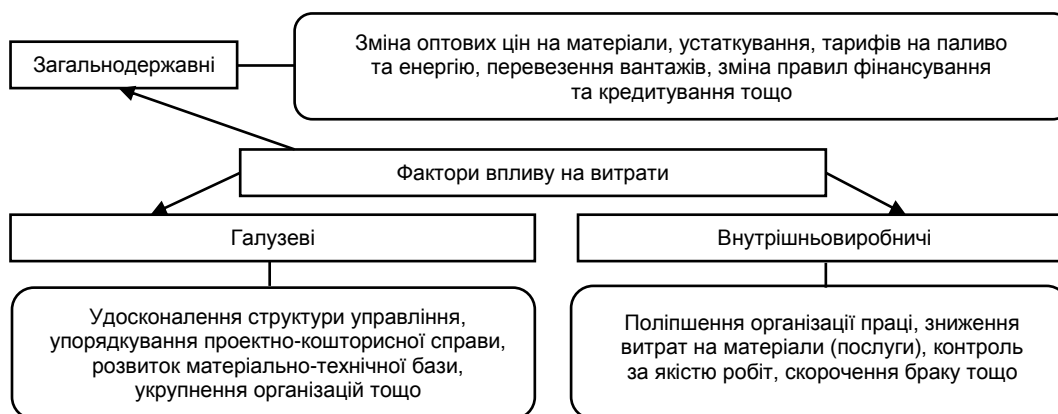

Рис. 3. Класифікація факторів за суб'єктами впливу І. Давидовича

Наведені фактори можуть викликати як підвищення, так і зниження собівартості виготовленої продукції (робіт, послуг). При розгляді внутрішньовиробничих факторів, що впливають на собівартість продукції підприємства, необхідно враховувати особливості галузі. Як показує практика, одні фактори діють постійно, інші мають тимчасовий характер, тобто впливають на рівень собівартості у певні періоди діяльності організації. Ряд факторів не може бути точно визначеним, оскільки деякі з них залежать від особливостей складу трудового колективу та рівня керівництва, інші – від діяльності суміжних субпідрядних організацій та служб замовлень [5, с. 136].

Загальнодержавні, галузеві та внутрішньовиробничі фактори взаємопов'язані між собою і прямо або опосередковано впливають один на одного. У процесі діяльності, основну увагу слід звертати на внутрішньовиробничі фактори, оскільки на них впливає діяльність підприємства, його трудовий колектив, рішення, які приймаються менеджментом та власниками та ін. Але при вирішенні важливих завдань слід узгоджувати їх з безпосередніми виконавцями, оскільки вони виконують ці завдання і можуть заздалегідь передбачити вплив того чи іншого прийнятого рішення на кінцевий результат діяльності.

Слід зауважити, що в економічній літературі наведено ще безліч різноманітних класифікацій, які відрізняються одна від одної класифікаційними ознаками. Але при виборі способів та інструментів, за допомогою яких автор буде визначати та аналізувати зміни у структурі витрат, треба обрати найбільш дієві.

Крім того, всі фактори впливу можна поділити так:

зовнішні – стан ринку факторів виробництва, темпи інфляції в країні, рівень конкуренції, соціальні та політичні норми, ціни на ресурси, які не залежать від діяльності підприємства;

внутрішні так звані внутрішньовиробничі – розмір підприємства, обсяг виробництва, структура виробництва, обсяг реалізації, частка змінних витрат, частка постійних витрат, спеціалізація підприємства та інші, які залежать від підприємства та управління ним.

Кожне підприємство, яке здійснює будь-яку господарську діяльність, повинно приділяти значну увагу виявленню цих факторів і шукати шляхи їх попередження чи усунення.

Ступінь впливу різних факторів на величину витрат неоднаковий: одні впливають на зміну кількох елементів витрат, інші – на один чи два, одні впливають безпосередньо, інші – опосередковано. Але управління кожним із них є важливим елементом ефективного функціонування всього підприємства. Тому всім факторам впливу на витрати підприємства потрібно приділяти належну увагу. Це, в першу

чергу, зумовлює необхідність розподілу частково, повністю контрольованих та неконтрольованих факторів. Фактори були розподілені на основі вивчення матеріалу робіт [1; 3] та наведені в таблиці.

Таблиця

Фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають на витрати підприємства

Витратоформуючі фактори	Частково контролюються	Повністю контролюються	Не контролюються
Зовнішні прямого впливу			
Фактори збуту	+		
Природні фактори	+		
Фактори постачання	+		
Законодавчі та нормативно-правові			+
Зовнішні непрямого впливу			
Політичні			+
Економічні			+
Внутрішні			
Конструктивні та технологічні		+	
Організаційні		+	

Таким чином, розглянувши різні класифікації факторів, які впливають на витрати, перш за все, слід зазначити, що фактори є системою, яка забезпечує конкурентоспроможність продукції і, відповідно, підприємства в цілому. Значення кожного окремого фактора різне залежно від стану галузі, конкуренції в ній, розвитку підприємства, стадії життєвого циклу продукції тощо.

Отже, на підприємстві більш доцільним буде розподілити фактори на дві великі групи, а саме: фактори зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Тільки після цього, в кожній із цих груп пропонується аналізувати фактори за існуючими критеріями більш детально. Це надасть більше можливостей для зниження витрат та допоможе керівництву підприємства урегулювати негативний вплив деяких факторів на виробничий процес, звісно спираючись на поданий розподіл факторів залежно від їх контрольованості.

Урахування впливу взаємопов'язаних факторів на виробничий процес за запропонованою їх класифікацією сприятиме формуванню ефективної політики підприємства щодо оптимізації витрат, а також надасть можливості пошуку шляхів її вдосконалення.

Наук. керівн. Юшко С. В.

Література: 1. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія / С. В. Мочерний. – Т. 3. – К. : Академія, 2002. – 952 с. 2. Riley John G. Bredt Rationing: A. Further Remark / G. John Riley. – 1987. – № 4. 3. Костецька Н. Факторний підхід до формування стратегії зниження витрат підприємства / Н. Костецька // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 1(30). – С. 162. 4. Фендель Г. Теорія виробництва і витрат / Г. Фендель ; пер. з нім. під кер. наук ред. М. Г. Грещака. – К. : Таксон, 2000. – 520 с. 5. Давидович І. Є. Управління витратами : навч. посібн. / І. Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.